

Překladatelská strategie přebásnění Dvořákových *Mužských sborů bez doprovodu* do angličtiny¹

Patrick John Corness (Coventry University, Anglie)

A STRATEGY FOR CZECH-ENGLISH VERSE TRANSLATION

This case study presents an analysis of the author's approach to translating Dvořák's *Unaccompanied Male Voice Choruses* (B 66, B 72, B 73). A strategy is outlined for the rendering of cognitive and aesthetic values of the Czech song texts in English, with particular reference to principles for the derivation of rhyme pairs. Other features of style and of cultural transfer are also noted.

KEYWORDS

Dvořák, vocal works, verse translation, Czech-English translation, translation strategy, ideo-aesthetic values, rhyme, cultural transfer

KLÍČOVÁ SLOVA

Dvořák, vokální skladby, přebásnění, česko-anglický překlad, překladatelská strategie, ideově-estetické hodnoty, rým, kulturní transfer

1. ÚVOD

Účelem této případové studie je představit překladatelskou strategii, kterou jsem vypracoval při přebásnění textů vybraných vokálních skladeb Antonína Dvořáka do angličtiny. Jedná se o *Mužské sbory bez doprovodu* (B 66, B 72 a B 73).²

KYTICE Z ČESKÝCH NÁRODNÍCH PÍSNÍ, B 66

Kalina [The Guelder Rose]³ — slova české lidové písně

Zavedený ovčák [The Shepherd Beguiled] — slova české lidové písně

- 1 Jedná se o přípravné práce před kritickým vydáním těchto Dvořákových sborů v rámci *New Dvořák Edition*. <http://www.imus.cz/index.php/cs/nde>. Studie vznikla z podnětu workshopu *Lidové a umělé texty v díle Antonína Dvořáka*, který se konal 21. září 2017 v Kabinetu hudební historie Etnologického ústavu AV ČR jako součást řešení výzkumného programu *Formy a funkce komunikace v rámci Strategie AV21* (výzkumné téma: Umění jako forma komunikace). Zájem o překlad do angličtiny inicioval organizátor uvedeného workshopu PhDr. Jan Kachlík, Ph.D. Účelem tohoto překladu je poskytnout anglofonním čtenářům představu o obsahu a formě textů českých a moravských lidových písní či básní, překlad však není určen ke zpívání.
- 2 Katalogová čísla B 66, B 72 a B 73 dle Burghauser, Jarmil: *Antonín Dvořák. Thematický katalog*, Praha 1996: Bärenreiter Editio Supraphon.
- 3 Do hranatých závorek se v této studii vkládá překlad předcházejícího výrazu.

Úmysl milencin [The Lover's Resolve] — slova české lidové písně
 Český Diogenes [A Czech Diogenes] — slova české lidové písně

SBOROVÉ PÍSNĚ PRO MUŽSKÉ HLASY, B72 / B73

Převozníček [The Ferryman] — slova moravské lidové písně

Milenka travička [Lover-Poisoner] — slova moravské lidové písně

Huslař [The Fiddler] — text básně Adolfa Heyduka (1835–1923)

Píseň Čecha [The Song of a Czech] — text básně Františka Jaroslava Vacka-Kamenického (1806–1869)

Umělecké dílo, jak píše Jiří Levý (1998, s. 47), vzniká jako „jistý ideově estetický obsah realizovaný v jazykovém materiálu.“ Cíl přebásnění je zde definován jako přestylizace kognitivně-estetických prvků předlohy — převedení jejího explicitního a implicitního sémantického obsahu pomocí jazykových prostředků cílového jazyka a vytvoření anglického překladu s uměleckým účinkem, srovnatelným s uměleckým účinkem české předlohy.

Hlavním prvkem estetické stránky původního díla, kterému v daném případě náleží věnovat pozornost při přestylizaci, je jeho rýmová struktura, která v případě lidových písní výrazně určuje zpěvný a zvukový charakter české předlohy. Je nasnadě, že anglický překlad by měl, v rámci možnosti, napodobovat poetický styl české předlohy a mít srovnatelný umělecký charakter, i když není určen ke zpívání. Není však žádoucí ani možné v anglickém překladu otrocky imitovat rýmové schéma a rýmové kategorie předlohy. Anglický rýmový slovník se markantně liší od českého — hlavně tím, že jeho rozsah je mnohem omezenější. Jiří Levý (1998, s. 280–283) píše:

„Je zásadní rozdíl mezi rýmovým slovníkem jazyka syntetického a analytického, oba typy jazyků si vyžadují odlišnou rýmovou techniku.

a) Syntetický jazyk (čeština, ruština, po některých stránkách i italština, němčina a francouzština) má daleko bohatší zásobu rýmů než jazyk analytický (nejčistší případ je opět angličtina). [...]

b) Důležitější než počet rýmových možností je rozdíl v kvalitě rýmových spojení mezi oběma typy jazyků. České slovo láska se nemusí rýmovat jen se slovy na -áska (kráska, páska, vráska, sázka, vázka atd.) ale jeho flektované tvary mohou vstupovat v rýmová spojení se slovy, která ve své základní podobě končí docela jinak: lásce — zachce, lásko — za sklo, láskou — prasklou — a bylo by možno citovat stovky rýmů gramatických. Naproti tomu anglické love se může rýmovat jen se slovy končícími na -ove — a taková slova jsou všeho všudy tři (glove, dove, above — a několik grafických rýmů, jako move, prove). [...]

Anglický rýmový systém má řadu nevýhod proti rýmovému systému českému:

a) Počet členů rýmové skupiny je omezený: český básník může rýmovat slovo láska v nesčíslných kombinacích [...]

b) Protože anglický básník na tak častý motiv, jako je láska, musí vždy rýmovat jeden ze tří možných významů — holubice (dove), rukavice (glove), nad (above), — jsou tato významová spojení silně automatizována.“

Ve svém překladu jsem se snažil převést do angličtiny ideově-estetický obsah předlohy bez vynechání sémantických prvků českého textu a bez doplňování „vycpávkami“ čistě v zájmu tvoření rýmu. Zásadou mé překladatelské strategie proto bylo, že rýmovými slovy v překladu mají být sémantické protějšky některých složek předlohy — buď jejich přímé lexikální protějšky, anebo pojmy odvozené z kontextu. Primárním vůdčím principem překladatelovy práce zde zůstává přitom výrok Viléma Mathesia (1913, s. 808)⁴: „Zásada, že důležitější je rovnost uměleckého účinku než stejnost uměleckých prostředků, jest důležitá zejména při překládání děl básnických.“ Jiří Pechar (1999, s. 1) tuto zásadu vyjadřuje následovně: „Básnický obraz je zpravidla vytvářen složitou souhrou vztahů mezi celou skupinou slov. Přitom uchování těchto vztahů při překladu bývá závažnější než přesná významová shoda jednotlivých slov.“

2. TEXTY PÍSNÍ⁵ A JEJICH ANGLICKÉ PŘEKLADY⁶: DERIVACE RÝMOVÝCH SLOV, PŘESTYLIZACE A KULTURNÍ TRANSFER

2.1 KALINA

2.1.1 KALINA: ANGLICKÝ PŘEKLAD

	Kalina (Slova české lidové písně)	The Guelder Rose (Czech folk song)
	Proč, kalino, v strouze stojíš? zdali ty se sucha bojíš?	Why grow by a brook, guelder rose? Afraid of a drought, I suppose?
	Kdybych já se sucha bála, ještě bych já hlouběj stála.	If I were afraid of a drought, My roots would reach far deeper yet.
5	Proč, kalino, kalin nemáš a jimi se nečervenáš?	Why, guelder rose, are they all shed, your lovely berries, flaming red?
	Já jsem kalin dosti měla a jimi se červenala.	With berries, true, I was endowed and flaming red they were, indeed.
10	Svrchu ptáci ozobali, z důli panny olámaly.	Those up above were pecked by fowl, below young damsels plucked them all.

4 Citováno podle Jiřího Levého (1998, s. 27)

5 Dvořákem zhudebněné texty dle připravované kritické edice *Antonín Dvořák. Mužské sbory bez doprovodu* (B 66, B 72 a B 73), Kratochvílová, M. (ed.), New Dvořák Edition, nepublikováno.

6 Translation © Patrick John Corness 2017

Každá panna hochu svému
a já smutná nemám komu.

They took the berries for their loves,
but I'm so sad, I have no love.

Ach kdybych já komu měla,
byla bych si přispíšila.

Had I a love, a love that's true,
I'd haste to be with my love too.

TABULKA 1. *Kalina/Guelder Rose*: zdrojový text a překlad

2.1.2 KALINA: DERIVACE RÝMOVÝCH SLOV

verš	rýmová slova	derivace	vysvětlivky
1	rose	<i>kalina</i>	<i>guelder rose</i> [kalina]
2	suppose	<i>zdali</i>	otevřený dotaz <i>zdali</i> je vyměněn předpokladem kladné odpovědi: <i>I suppose</i> [připouštím], sugerované ironií v kontextu. Tak je poskytován rýmový pár <i>rose/suppose</i>
3	drought	<i>sucho</i>	<i>drought</i> [sucho]
4	yet	<i>ještě</i>	<i>yet</i> [ještě]
5	shed	<i>kalin nemáš</i>	<i>Kalin nemáš</i> je interpretováno takto: ... <i>berries are all shed</i> [všechny plody opadaly]
6	red	<i>nečervenáš</i>	pojem <i>red</i> [červený] je inherentní ve výrazu <i>nečervenáš</i>
7	endowed	<i>dosti měla</i>	<i>endowed</i> [obdařován] je interpretací výrazu <i>dosti měla</i> ; dodává i symbolismus hojnosti, odvozený z kontextu.
8	indeed	(kontext)	<i>indeed</i> [skutečně] zdůrazňuje, že kalina skutečně měla hojnost červených plodů, což je v souladu s mytologickým kontextem
9	fowl	<i>ptáci</i>	<i>fowl</i> [pták, ptactvo] přidává stylistické zbarvení (původně biblické ale i - zde je to relevantní — pohádkové). <i>The fowl of the air and the fish of the sea</i> . Psalm VIII, 8 (Bible 1997: 643) <i>Ptactvo nebeské, i ryby mořské</i> . Žalm VIII, 9 (Bibli svatá 1943: 494). <i>Pussy said to the Owl, 'You elegant fowl! How charmingly sweet you sing!'</i> Edward Lear, <i>The Owl and the Pussy Cat</i> , II, 1-2 (Lear 1947: 62)
10	all	(kontext)	<i>all</i> [všechny]: odvozeno z kontextu (<i>kalin nemáš</i> — tj. žádných — žádné nejsou, ptáci je <i>ozobali</i> , a panny je <i>olámaly</i>).
11	loves	(kontext)	<i>They ... for their loves</i> [pro své milence] je interpretací výrazu <i>Každá ... hochu svému</i>
12	love	(kontext)	<i>love</i> [láska]: odvozeno z kontextu: touha po <i>skutečné lásce</i> [true love] je interpretací verše 13: <i>Ach kdybych já komu měla</i>
13	true	(kontext)	<i>true love</i> [věrná láska]: odvozeno z kontextu, je interpretací výrazu <i>nemám komu</i> a verše 13: <i>Ach kdybych já komu měla</i>
14	too	(kontext)	<i>too</i> [také]: odvozeno z kontextu: verš 13 <i>Ach kdybych já komu měla</i> je interpretováno dle kontextu jako <i>kdybych i já komu měla</i> .

TABULKA 2. *Kalina/Guelder Rose*: derivace rýmových slov

2.1.3 KALINA: DALŠÍ ASPEKTY PŘESTYLIZACE A KULTURNÍ TRANSFER

Sloveso *stát* a jeho nejčastější anglický protějšek *stand* se významově nekryjí stoprocentně. Jeho pragmatické anglické protějšky jsou tyto:

Proč, kalino, v strouze **stojíš**?
 Why **grow** by a brook, guelder rose?
 [Proč **rosteš** u potoka, kalino?]

ještě bych já hlouběj stála.
 My roots would **reach** far deeper yet
 [Moje kořeny⁷ by **sahaly** mnohem hlouběji]

Zde je příklad modulace (změna perspektivy: činný — trpný rod):

Svrchu ptáci **ozobali**,
 Those up above **were pecked** by fowl
 [Ty na vrchu **byly ozobány** ptactvem]

V písni *Kalina* se uplatňuje sdružený rým, *aabbccddeeffgg*, na základě výše zmíněných bohatých zdrojů českých gramatických rýmů: běžné slovesné koncovky (*stojíš/bojíš, nemáš/nečervenáš, bála/stála, měla/červenala, ozobali/olámaly, měla/přispíšila*) a běžné zájmenné koncovky (*svému/komu*). Gramatické rýmy jsou obecně považovány za banální⁸, nicméně používání gramatických rýmů je typické pro lidovou poezii, svědčí o tom zde vybrané texty zhudebněné Dvořákem. Hrubý rýmový vzor anglického překladu zrcadlí vzor předlohy, ale překlad je očividně vytvořen pomocí jiných typů rýmu a jiných verbálních prostředků — takových, které má k dispozici anglický básník. České lidové prvky jsou přestylizovány pomocí anglických stylisticko-lexikálních prostředků — místy s lidovým zabarvením, ale bez nežádoucí archaizace. Takovými prostředky v *Kalině* jsou slova *fowl* [pták, ptactvo], které je příkladem spisovného/biblického stylu s pohádkovou konotací; *damsel* [panenka], reprezentující spisovný, poetický styl s pohádkovou konotací; a *haste*, což je poetická varianta slovesa *hasten* [pospíchat].

Kromě denotativního a konotativního významu konkrétních výrazů bere překladatelský přístup také ohled na kognitivní obsah díla jako celku ve světle zdrojové kultury. Ve slovanském lidovém vědomí a v slovanských literaturách platí kalina mj. za symbol ženské krásy, vášně, hojnosti a lásky (typicky ztracené lásky)⁹. Jako příklady

7 NB: synekdocha: *já* — *moje kořeny*

8 „Pro významovou platnost rýmů je rozhodující: [...] zda rýmové spojení je často užívané, a tedy automatizované [...] (rým banální)“ (Levý, 1998, s. 280).

9 Zarówno w literaturze, jak i w folklorze kalina symbolizuje dziewictwo, piękno, żywotność, często jest literacką figurą młodej dziewczyny [Jak v literatuře, tak ve folkloru kalina symbolizuje panenství, krásu, vitalitu, často literární postavu mladé dívky]. (Rumpel, 2013, s. 10–12). Překlad PJC

OPEN ACCESS

z literatury lze zmínit ukrajinské lyrické drama Lesji Ukrajinki *Lesní píseň*, ve kterém se vyskytují symbolické zmínky o plodech a květech kaliny, a báseň *Kalinu*, dílo polského etnografa a básníka Teofila Lenartowicze (1822–1893), která má podobný motiv jako tato česká lidová píseň — dalo by se mluvit o intertextualitě, anebo o sdílené slovanské lidové kultuře:

Rosła kalina z liściem szerokiem,
 Nad modrym w gaju rosła potokiem,
 Drobny deszcz piła, rosę zbierała,
 W majowem słońcu liście kapała.
 W lipcu korale miała czerwone,
 W cienkie z gałązek włosy wplecione,
 Tak się stroiła jak dziewczę młode
 I jak w lusterko patrzyła w wodę.
 Wiatr co dnia czesał jej długie włosy,
 A oczy myła kroplami rosy.
 U tej krynicy, u tej kaliny
 Jasio fujarki kręcił z wierzbiny,
 I grywał sobie długo żałośnie,
 Gdzie nad krynicą kalina rośnie,
 I śpiewał sobie: Dana! oj dana!
 A głos po rosie leciał co rana.
 Kalina liście zielone miała
 I jak dziewczyna w gaju czekała.
 A gdy jesienią w skrzynkę zieloną
 Pod czarny krzyżyk Jasia złożono,
 Biedna kalina znać go kochała,
 Bo wszystkie liście rozwiała,
 Żywe korale wrzuciła w wodę,
 Z żalu straciła swoją urodę.¹⁰

Anglické a latinské názvy *guelder rose* a *viburnum* nejsou v anglofonním světě dobře známy a nespojují se typicky s anglickým folklorem. Aspekty symbolismu kaliny, obsažené implicitně v české předloze, jsou naznačeny v přeloženém textu výmluvnými výrazy *endowed* [obdařený], *lovely* [krásný, půvabný], *flaming* [planoucí, vášnivý], *love that's true* [věrná láska]. Poslední verš převádí implicitní symbolický význam kaliny — symbolu panenství a touhy po lásce — tímto způsobem:

V народных представлениях славян и русских в частности Калина является обычным символом девства, красоты и любви. [...] С течением времени первоначальный символический смысл К. затемнился, и она стала означать женщину вообще и всякую любовь. [V populárních představách Slovanů a především Rusů je kalina obvyklým symbolem panenství, krásy a lásky [...]. Po čase se původní symbolický význam kaliny se zatemňoval a nabýval význam ženy a lásky obecně]. (Брокгауз, Ефрон 1800, калина). Překlad PJC.

¹⁰ Kridl (1957, s. 318).

Ach kdybych já komu měla, byla bych si přispíšila
 Had I a love, a love that's true, I'd haste to be with my love too
 [Kdybych měla milence, věrného milence, i já bych si pospíšila s milencem být]

2.2 ZAVEDENÝ OVČÁK

2.2.1 ZAVEDENÝ OVČÁK: ANGLICKÝ PŘEKLAD

	Zavedený ovčák (Slova české lidové písně)	The Shepherd Beguiled (Czech folk song)
1	Pase ovčák pase ovce v pěkném zeleném klobouce, pase na kopečku v březovém háječku.	The shepherd wore a fine green hat, as he tended his flock by day, within a birch-tree grove uphill they grazed away.
5	Pod dubem tu znenadání dvě panenky stály, ovčák jim dal dobrý večer, ony se mu smály.	Then all at once, beneath an oak, two fair young damsels stood. 'Good evening,' bade the shepherd then, but they just laughed out loud.
10	Jedna byla celá bílá jako holubička, druhá k němu švitořila jako vlaštovička.	One cooed ¹¹ away just like a dove, all white from top to toe. The other chirruped to him; she chirruped like a swallow.
15	Pojď ovčáku, pojď ty s náma, vyspi se u nás až do rána, a ty tvoje ovce, ať je pase kdo chce.	Come now with us, dear shepherd lad, and bide ¹² with us till break of day; for anyone can tend your sheep, so let's away.
20	Vzaly jsou ho za ručičku, do hor s nimi zašel: svých oveček a chaloupky nikdy více nenašel.	They took him gently by the hand; He went up to their den, never set eyes upon his sheep, never saw his home again.

TABULKA 3. *Zavedený ovčák/The Shepherd Beguiled*: zdrojový text a překlad

2.2.2 ZAVEDENÝ OVČÁK: DERIVACE RÝMOVÝCH SLOV

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
2	day	(kontext)	odvozeno z kontextu: <i>by day</i> [během dne] — začátek děje (<i>pase, pase ovčák</i>) se odehrává přes den. Opakované sloveso <i>pase... pase...</i> naznačuje uplynutí času, později potvrzené pozdravem <i>Dobrý večer</i> .

¹¹ cukrovala

¹² zdrž se, zůstaň

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
4	away	<i>pase... pase...</i>	Frázové sloveso <i>graze away</i> převádí trvající děj vyjádřený opakováním slovesa (<i>pase, pase,...</i>).
6	stood	<i>stály</i>	<i>stály</i> [stood]
8	loud	<i>ony se mu smály</i>	<i>laughed out loud</i> [smály se nahlas]: zdůrazňuje, že se mu vysmívaly, což je v souladu s blížícím se nešťastným osudem mladého ovčáka ze strany jezinek.
10	toe	<i>celá</i>	<i>top to toe</i> [od hlavy k patě]
12	swallow	<i>vlaštovička</i>	<i>swallow</i> [vlaštovička]
14	day	<i>do rána</i>	<i>break of day</i> [svítání]
16	away	<i>pojď ty s náma</i>	<i>Come ... with us ... away</i> [pojď ty s náma]
18	den	<i>do hor</i>	<i>do hor</i> : interpretováno jako <i>up to their den</i> [nahoru do jejich brlohu] — narážka na jezinky, které podle mytologických představ bydlí v brlohu na horách
20	again	<i>více</i>	<i>never again</i> [nikdy více]

TABULKA 4. Zavedený ovčák/*The Shepherd Beguiled*: derivace rýmových slov

2.2.3 ZAVEDENÝ OVČÁK: DALŠÍ ASPEKTY PŘESTYLIZACE A KULTURNÍ TRANSFER

Příklady přestylizace básnického slohu (pomocí sloves *bid* a *bide*) jsou:

ovčák jim **dal** dobrý večer
'Good evening,' **bade** the shepherd

Pojď ovčáku, pojď ty s náma,
vyspi se u nás až do rána,

Come now with us, dear shepherd lad,
and **bide** with us till break of day;

Deminutivum *ručička*, vyjadřující emotivnost, je přestylizováno kompenzací, spočívající v dodání příslovce *gently* [něžně] ke slovesu *vzaly*:

Vzaly jsou ho **za ručičku**
They took him **gently by the hand**

Pokud jde o rýmy, převažují v české předloze rýmy gramatické: *kopečku/háječku, holubička/vlaštovička, zašel/venašel, bílá/švitořila, stály/smály*. Originální jsou rýmy *ovce/klobouce* a *ovce/kdo chce*, příkladem asonance je *náma/rána*. Nerýmující konce veršů jsou *znenadáni, večer, ručičku, chaloupky*. Rýmové schéma české předlohy je tedy: *aabb cded fgfg iijj klml*. Z uměleckého ani jiného hlediska nemá význam napodobovat takové nepravidelné rýmové schéma. V překladu by se zde sdružený rým nepodařil vzhle-

dem k daleko omezenějším rýmovým možnostem v angličtině než v češtině. Esteticky přijatelným rýmovým schématem se v tomto případě zdá být přerývaný rým (ve kterém se rýmují pouze sudé verše a liché zůstávají bez rýmu): *abcb defe ghij kllk mnon*.

Důležitým kulturním aspektem kognitivního obsahu *Zavedeného ovčáka* je starý folklorní motiv. V české (i v širší slovanské) kultuře připomínají slova této písně mytologické bytosti *jezinky*. Češi je znají třeba z pohádky Karla Jaromíra Erbena *Jezinky*. Emanuel Michálek (1976: 103) k tomu poznamenává: „K zlým bytostem slovanských pohádek patří odedávna jezinky. Dočteme se o nich třeba v Erbenových pohádkách, kde je varován pastýř, aby se nezdržoval se svým stádem v lese: *přišly by na tě jezinky, uspaly by tě a pak by ti vyloupaly oči*.“

Kulturní kontext se názorně ukazuje v intertextualitě¹³ (vztah mezi slovy lidové písně *Zavedený ovčák* a Erbenovou pohádkou *Jezinky*):

Zavedený ovčák

Erben, *Jezinky*

Pase ovčák pase ovce
v pěkném zeleném klobouce,
pase na kopečku
v březovém háječku.

„Ale tam na tu hůrku v lese jich nevod':
přišly by na tě Jezinky,
uspaly by tě a pak by ti vyloupaly oči,
tak jako mně to udělaly.“

Pak si uřízl tři zelené proutky ostružiny,
schoval do klobouka, a hnal kozy zrovna do lesa
na tu hůrku.
[...]

Pod dubem tu znenadání
dvě panenky stály
Pojď ovčáku, pojď ty s náma,
vyspi se u nás do rána

stála před ním krásná panenka,
celá bíle oblečená

svých oveček a chaloupky
nikdy více nenašel.

TABULKA 5. *Zavedený ovčák/Jezinky*: intertextualita

Ke kulturnímu transferu tohoto kognitivního obsahu by měla přispět volba specifických překladových protějšků, počínaje titulem: *The Shepherd Beguiled* [Ovčák očarováný]. Překlad spojení *panenky stály* jako *fair young damsels stood* má zdůraznit, že jde o pohledné mladé ženy, překlad výrazu *do hor* jako *up to their den* [nahoru do jejich brlohů] a posledních dvou veršů (*never set eyes upon his sheep, or ever saw his home again*) jsou narážkami na to, že panenky (čti: jezinky) ovčáka svedly a oslepily.

Další stylisticko-kulturní složkou předlohy, charakteristickou pro lidovou slovesnost, jsou deminutiva, která se vyskytují v rýmových párech *kopečku/háječku*, *holubička/vlaštovička*, a další deminutivum *ručičku*. Jerzy Bartmiński (2016, s. 40) píše, že se zdobněliny obvykle považují za poznávací znamení lidového poetického stylu.

13 Jak připomíná Jiří Pechar (1999, s. 4): „Účinek básnického obrazu je podmíněn nejen potenciálními významy užitých slov v různých kontextech, ale i jejich dřívějším užitím v určitých kontextech literárních.“

V angličtině však časté používání deminutiv není běžné, jsou spíše lexikální a stylistickou raritou. Přestylizace verše *Jedna byla celá bílá/jako holubička* se realizuje parafrazí: *One cooed away just like a dove, /all white from top to toe* — sloveso *coo* [cukrovat] vnáší určitou citovost, kterou konotuje deminutivum *holubičky*, a přitom je i narážkou na lidový motiv písně, zákeřné svádění ovčáka.

2.3 ÚMYSL MILENČIN

2.3.1 ÚMYSL MILENČIN: ANGLICKÝ PŘEKLAD

Úmysl milenčin (Slova české lidové písně)	The Lover's Resolve (Czech folk song)
Až odtud pojedeš, můj holečku, já pudu za tebou pudu za vojačku.	When you set off from here, my darling lad, I'll go along with you, a soldier girl, right glad.
5 Co bys, má panenke, co bys tam dělala? vždyť bys mě ve vojsku nepoznala?	What good would that be, my dear, what good would that be? You could never tell which soldier was me.
10 Udělala bych se malým ptáčkem, snášela bych se ti nad kloboučkem.	Then I would change and be a tiny bird; I'd always fly around above your head.
15 Udělala bych se vlaštovičkou, snášela bych se ti nad hlavičkou	I would change and be a tiny swallow; I'd fly above your head and you I'd follow

TABULKA 6. *Úmysl milenčin/The Lover's Resolve*: zdrojový text a překlad

2.3.2 ÚMYSL MILENČIN: DERIVACE RÝMOVÝCH SLOV

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
2	lad	<i>holečku</i>	<i>lad</i> [holečku] vyjadřuje (výběrem lexému) stylistické zabarvení deminutiva, poskytuje i lidové zabarvení.
4	glad	(kontext)	<i>glad</i> [ráda] je odvozeno z kontextu
6	be	<i>co bys tam dělala?</i>	interpretováno jako <i>what good would that be?</i> [k čemu by to bylo dobré?]
8	me	<i>mě</i>	<i>me</i> [mě]
10	bird	<i>ptáčkem</i>	<i>tiny bird</i> je anglickým frázovým protějškem českého deminutiva <i>ptáček</i>

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
12	head	klobouček	metonymie: head [hlava] za klobouček
14	swallow	vlaštovka	swallow [vlaštovka]
16	follow	(kontext)	I'd follow [sledovala bych] je dodatek, odvozen z kontextu

TABULKA 7. Úmysl milenin/*The Lover's Resolve*: derivace rýmových slov

2.3.3 ÚMYSL MILENČIN: DALŠÍ ASPEKTY PŘESTYLIZACE A KULTURNÍ TRANSFER

V této písni jsou rýmy v předloze převážně gramatické: deminutiva *ptáčkem/kloboučkem*, *vlaštovičkou/hlavičkou* (v případě *holečku/vojačku* jde o deminutivum a přechýlený tvar, *voják/vojačka*) a slovesné tvary *dělala/nepoznala*. Stylistický ráz těchto deminutiv se odráží v přeloženém textu výběrem lexémů s lidovým zabarvením: *lad* [hochu], *right* [zcela] a zdobňujícím adjektivem *tiny* [maličký]. Rýmový vzor jak předlohy, tak i překladu je *aa bb cc dd*.

2.4 ČESKÝ DIOGENES

2.4.1 ČESKÝ DIOGENES: ANGLICKÝ PŘEKLAD

Český Diogenes

(Slova české lidové písně)

Blaze tomu, kdo nic nemá,
nestará se, kam to schová.

Směle lehne, směle vstane,
žádněj mu nic neukradne.

A Czech Diogenes

(Czech folk song)

Nothing possessing, such a blessing
no need to find a place of hiding.

Be it night-time or be it day,
no one can rob you anyway.

TABULKA 8. Český Diogenes/A Czech Diogenes: zdrojový text a překlad

2.4.2 ČESKÝ DIOGENES: DERIVACE RÝMOVÝCH SLOV

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
1	possessing ³	nemá	<i>nic nemá</i> : parafrázováno jako <i>nothing possessing</i> [nic nevlastní]:
1	blessing	<i>Blaze tomu</i>	<i>Blaze tomu</i> : parafrázováno jako <i>such a blessing</i> [takové požehnání]: srov. biblické <i>blessed is he, who...</i> [blaze tomu, kdo...]
2	hiding	<i>schová</i>	<i>kam to schová</i> : parafrázováno jako <i>place of hiding</i> [skrýše]

14 Zde je i vnitřní rým; *nothing possessing... blessing*

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
3	day	<i>vstane</i>	<i>lehne/vstane</i> : parafrázováno jako <i>night-time/day</i> [ve dne, v noci]
4	anyway	(kontext)	<i>anyway</i> [stejně]: odvozeno z kontextu (<i>směle lehne, směle vstane</i> interpretováno jako <i>je jedno, zda ji den, či noc</i>)

TABULKA 9. Český *Diogenes/A Czech Diogenes*: derivace rýmových slov

2.4.3 ČESKÝ *DIOGENES*: DALŠÍ ASPEKTY PŘESTYLIZACE A KULTURNÍ TRANSFER

V zájmu zachování jak sémantického obsahu, tak i lapidárního stylu tohoto aforistického říkadla se přeložený text uchyluje k jiným lexikálním a syntaktickým kategoriím, než které užívá předloha (např. slovesa *lehnout si, vstávat* jsou implikována časovými určeními *night-time, day*, sloveso *schovat se* je parafrázováno výrazem *find a place of hiding*).

2.5 PŘEVOZNÍČEK

2.5.1 PŘEVOZNÍČEK: ANGLICKÝ PŘEKLAD¹⁵

	Převozníček (Slova moravské lidové písně)	The Ferryman (Moravian folk song)
	Šly děvčátka na jahody, a to pořád podle vody.	Girls went strawberrying ¹⁴ one day, followed the river all the way.
	Nadešly tam převozníčka, přešvárného šohajíčka.	The ferryman there they found, a fine dashing fellow indeed.
5	Oj, Janíčku, převozníčku, převez ty nás přes vodičku.	O dear Johnny, my ferryman, do take us across, my dear John.
	Všecky panny popřevázał, jenom svoju milú nechal.	He ferried the girls, one by one, but left his loved one on her own.
10	Oj, Janíčku, převez i mňa, Zaplatím ti jako jiná.	O, dear Johnny, please take me too, like the rest, I'll pay you your due.
	Nemám čluna, ani vesla, všecko mi to voda znésła.	I have no boat, oars have I none, They've all been washed away, they're gone!

¹⁵ *went strawberrying* [šly na jahody], srovnej *mushrooming* [houbáření]

	Máš ty člunek a i veslo, ale tebe blůdí pestvo.	You have an oar, you have a boat; I know you're just acting the goat.
15	Sedni, milá, na lodičku, převezu ťa přes vodičku.	Come on, get in the boat, my dear, I'll take you across, never fear.
	Jak dojeli prostřed vody, stupoval jí do slobody.	When he had got but half-way over, he started importuning ¹⁵ her.
20	Nestupaj mně do slobody, než mia dovez na kraj vody.	Don't take such liberties; desist; just row me across, I insist.
	Jak dojeli na krajíček, vyhodil ju na trávniček,	As soon as they had rowed across he threw her out into the grass,
	ruce, nohy jí urůbal, černé oči jí vylůpal.	chopped off her legs, chopped off her arms, then he gouged out both her dark eyes.
25	Odešel ju na půl míle, počůval ju, živa-li je.	He left her there, went a half-mile, then listened: was she living still?
	Vrš plakala, vrš způvala, vrš na Janoška volala.	The fish-trap sang, and it did wail, and Johnny heard its plaintive call. ¹⁶
30	Ach, Janůčku, srdce moje, kam si poděl nohy moje?	Oh my dear heart, my darling John, my legs, my legs, where have they gone?
	Tam jsů tvoje bůlé nohy u Dunaja na tom poli.	Your lovely legs, right there they lie, in Danubian fields near by.
35	Vrš plakala, vrš způvala, Ach Janůčku, srdce moje, kam si poděl ruce moje?	The fish-trap wailed, and it sang on, Oh my dear heart, my darling John, my arms, my arms, where have they gone?
	Ach, Janůčku, srdce moje, kam si poděl oči moje?	Oh my dear heart, my darling John, my eyes, my eyes, where have they gone?
	Ach, Janůčku, srdce moje, kam si poděl vlasy moje?	Oh my dear heart, my darling John, my hair, my hair, where has it gone?
40	A ty tvoje černé vlasy po Dunaju vřtr plaší.	On the Danube's waves all around, your dark hair's blown wild by the wind.

TABULKA 10. Převoznůček/*The Ferryman*: zdrojovů text a překlad

16 NB: Eufemismus *stupoval jí do slobody* je interpretován slovesem *to importune* [dotůrat], které zachovává určitou nejasnost předlohy.

17 Milan Tesař (2009, s. 48) píše: „[...] lkajůcí vřc zastupuje žívou bytost [...] verš v písni Převoznůk (sic) pláče místo zamordované důvky a ptá se vraha: proč jsi mi ublůžil?“

2.5.2 PŘEVOZNIČEK: DERIVACE RÝMOVÝCH SLOV

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
1	day	(kontext)	<i>one day</i> [jednoho dne...] je typickým úvodem do pohádky
2	way	<i>pořád</i>	<i>all the way</i> [pořád]: <i>followed all the way</i> [šly pořád podle...]
3	found	(interpretace)	<i>nadešly</i> : interpretováno jako <i>found</i> [našly]
4	indeed	<i>přešvarného</i>	<i>indeed</i> [jistě]: stupňuje význam, odpovídá předponě pře- (<i>přešvarného</i>)
	ferryman	<i>převozník</i>	<i>ferryman</i> [převozník]
6	John	<i>Janíčku</i>	opakování jména.
7	one	<i>popřeváží</i>	<i>one by one</i> [po-]: <i>popřeváží</i> [ferried one by one] — po-: distributivní slovesná předpona
8	own	<i>jenom</i>	modulace: jenom <i>svoju milú nechal</i> parafrázováno jako <i>svoju milú nechal samotnou</i> [left his loved one on her own]
9	too	<i>i</i>	<i>too</i> [i]
10	due	(parafráze)	<i>your due</i> : <i>Zaplatím</i> interpretováno jako I'll pay you what is your due [zaplatím co ti patří]
11	none	(parafráze)	<i>Nemám...</i> , <i>ani vesla...</i> : parafrázováno jako Nemám... , žádné .
12	gone	(důraz)	<i>washed away</i> [voda znésla] (dodává důraz: <i>they're gone</i> [jsou pryč])
13	boat	<i>člunek</i>	<i>boat</i> [člun]: V angličtině <i>boat</i> konotuje širokou škálu typů lodí, kontext zde určuje, že jde o člunek.
14	goat	<i>pestvo</i>	<i>to act the goat</i> [dělat si legraci]: <i>tebe bludí pestvo</i> (děláš si legraci) ¹⁷
15	dear	<i>milá</i>	<i>my dear</i> [má milá]
16	fear	(důraz)	<i>never fear</i> [neměj obavy] je zdůrazňující dodatek
17	over	<i>prostřed (vody)</i>	<i>half-way over</i> [uprostřed (řeky)]
18	her	<i>jí</i>	<i>her</i> [jí]
19	desist	ne (<i>stupaj</i>)	<i>desist</i> [ustat]: ne (<i>stupaj</i>)
20	insist	(kontext)	<i>insist</i> [vyžadovat]: odvozeno z kontextu (žádost <i>než mia dovez</i>)
21	across	dojeli	<i>across</i> [přes]: dojeli [rowed across]
22	grass	<i>trávníček</i>	<i>grass</i> [trávníček]
23	arms	<i>ruce</i>	<i>arms</i> [ruce]
24	eyes	<i>oči</i>	<i>eyes</i> [oči]
25	mile	<i>míle</i>	<i>mile</i> [míle]

18 *pestvo*: význam je interpretován dle slovníku *slovník.sk: pestvo* -a, mn. č. obyč. v *pestvá, -tiev sred. hovor. žartovný kúsok, šibalstvo, huncútstvo*, výčiny: *vyčíňať, stvárať, robiť, vystrájať pestvá*; *Bolo sa ti pratať, nezháňať pestvá*. To je *nič*, to *len* zo žartu, *len* z *pestva*. Jak informuje Věra Frolcová (2017), „... píseň je dodnes známá a zpívá se v regionu Hornácko na moravsko-slovenském pomezí“.

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
26	still	(pragmatický dodatek)	Kontext zde vyžaduje pragmatický dodatek <i>still</i> [ještě]: <i>živa-li je</i> [if she was still alive]
27	wail	<i>plakala</i>	<i>wail</i> [kvílet] dodává emotivní zabarvení žalu.
28	call	<i>volala</i>	<i>call</i> [volat]
29	John	<i>Janíčku</i>	<i>my darling John</i> [Janíčku]: fráze jako protějšek českého deminutiva
30	gone	<i>poděl</i>	<i>where have they gone?</i> [kam zmizely?]: modulace (tj. změna perspektivy): kam si poděl (kam jsi je dal? → kam zmizely?)
31	lie	<i>jsú</i>	<i>lie</i> [leží]: sémanticky stupňuje sloveso <i>jsú</i> : <i>Tam jsú tvoje bílé nohy</i>
32	by	<i>na tom</i>	<i>near by</i> [blízko]: u <i>Dunaja na tom poli</i> je interpretováno jako <i>In Danubian fields near by</i> [na blízkém dunajském poli]
33	on	<i>zpívala...zpívala-la...</i>	<i>zpívala...zpívala...</i> (27, 33): interpretováno jako <i>sang on</i> [zpívala dál] (odvozeno z kontextu — opakování slovesa <i>zpívala</i>)
34	John	<i>Janíčku</i>	<i>my darling John</i> [Janíčku]: fráze jako protějšek českého deminutiva
35	gone	<i>poděl</i>	<i>where have they gone?</i> [kam zmizely?]: modulace — tj. změna perspektivy: <i>kam si poděl</i> (kam jsi je dal? → kam zmizely?)
36	John	<i>Janíčku</i>	<i>Janíčku</i> [my darling John]: fráze jako protějšek deminutiva
37	gone	<i>poděl</i>	<i>where have they gone?</i> [kam zmizely?]: modulace — tj. změna perspektivy: <i>kam si poděl</i> (kam jsi je dal? → kam zmizely?)
38	John	<i>Janíčku</i>	<i>Janíčku</i> [my darling John]: fráze jako protějšek deminutiva
39	gone	<i>poděl</i>	<i>where have they gone?</i> [kam zmizely?]: modulace — tj. změna perspektivy: <i>kam si poděl</i> (kam jsi je dal? → kam zmizely?)
40	around	<i>po</i>	<i>around</i> [po] On the Danube's waves all around [po Dunaju (po: distributivní předpona)]
41	wind	<i>větr</i>	<i>wind</i> [větr]

TABULKA 11. Převozníček/*The Ferryman*: derivace rýmových slov

2.5.3 PŘEVOZNÍČEK: DALŠÍ ASPEKTY PŘESTYLIZACE A KULTURNÍ TRANSFER

Deminutiva *Janíček* [dear Johnny /my darling John] a *převozníček* [my ferryman] jsou přeložena anglickými frázovými protějšky s emotivním zabarvením, které ironicky odráží drastický motiv této písně¹⁹:

19 Věra Frolcová (2017) jej komentuje: „... text má lyrické, ba něžné motivy, např. v dialogu dívky (duše zavražděné dívky) s vrahem.“

Oj, Janičku, převozníčku,
převez ty nás přes vodičku

...

Ach Janičku, srdce moje,
kam si poděl nohy moje?

Zajímavým kognitivním aspektem české lidové poetiky je konotace bílé a černé barvy v souvislosti s částmi lidského těla. Ženské ruce jsou vždy bílé, oči a vlasy bývají zase černé. Překlad veršů 31–32 *Převozníčka* vychází z předpokladu, že v básnickém stylu výraz *bílé nohy* označuje jejich krásu (proto *lovely legs*), a ne jejich barvu:

Tam jsú tvoje **bílé** nohy
u Dunaja na tom poli.

Your **lovely** legs, right there they lie,
in Danubian fields near by.

Překladatel předpokládá, že výrazy *černé oči* a *černé vlasy*, běžné v lidové slovesnosti, jsou zde použity jednak jako konvenční označení ženské krásy, a jednak jako znamení tragických okolností. Opět nejde o barvu jako takovou — jak bílá, tak i černá vlastně nebývají pokládány za barvy, neboť barvy pocházejí z (bílého) světla, které v případě černé „barvy“ chybí. Bílé světlo je zase sloučením červené, zelené a modré složky. Za vhodné anglické protějšky výrazů *černé oči* a *černé vlasy* jsou v daném kontextu považovány **dark eyes** a **dark hair**, s pozitivní konotací krásy.

ruce, nohy jí urúbal,
černé oči jí vylúpal.
(v. 23–24)

chopped off her arms and her legs too,
gouged her **dark** eyes out.

A ty tvoje **černé** vlasy
po Dunaju větr plaší.
(v. 40–41)

On the Danube's waves all around,
your **dark** hair's blown wild by the wind

Z hlediska etnolingvistiky a kognitivní poetiky vysvětluje symboliku barev Tereza Zudová (2017, s. 26–27, 32) takto:

„V pojmovém profilu vzhledu se v milostných písních a baladách nejvýrazněji definují ženské ruce, které jsou určeny jako bílé. Bílá je jediná barva, která se v souvislosti s rukama objevuje, nemá alternativu, jen v některých případech se vyskytuje vedle kontrastní černé (*Už mé bílé ruce / břehu se chytají. // Už mé bílé nohy / písku dosahají; / už mé černé vlasy / po vodě plývají. // Už mé černé oči, / po horách se točí*). Bílá barva rukou bývá spojena i s pozitivní konotací, s krásou a žádaností (*neb mně usnul můj rozmilý, / Na mých rukách pěkných bílých; Ach Durničko, Durno má, / máte ruce bíle; / komu vy jich podáte, / tomu budou milé*). V jednom případě se ovšem jedná o ruku useknutou nevinné oběti (*Miuá praua, protřípaua, / Vypadua jí ruka bílá. // Počkaj Janko povím na ťa, / To je ruka z mého brata*). V kontextu všech výskytů bílé v profilu rukou se nabízí o ní uvažovat jako o barvě krásy či nevinnosti.” [...]. Černé oči vystupují téměř ve většině případů na pozadí tragických okolností

plných pláče (*ať na ňu vrany nekvačů, / Černé oči ať neplačů*), žalu (*její černé oči, se světem se lóčí, / že jsó oklamany / Od šohaja v noci*) či násilí (***ruce nohy jí urůbal, / černé oči jí vylůpal***. [...] K dalšímu subprofilu lokalizace patří i oči mimo tělo. Jde-li o baladický motiv, pak umocňuje brutalitu násilného činu. ***Jak došli na krajíček, / Vyhodil ju na trávníček. // Ruce nohy jí urůbal, / Černé oči jí vylůpal***”

V anglofonním světě je výraz *černé oči* dobře znám jako slovanský motiv díky populární, původně ukrajinské, písni, ale v kontextu české lidové poetiky by doslovný překlad výrazů *bílé nohy, černé oči a černé vlasy* jako *black eyes, black hair a white legs* nepřevodl jejich lidový kognitivní obsah, obzvlášť v případě výrazu *white legs*, který by měl v přeloženém textu spíše negativní konotaci.

2.6 MILENKA TRAVIČKA

2.6.1 MILENKA TRAVIČKA: ANGLICKÝ PŘEKLAD

	Milenka travička (Slova moravské lidové písně)	The Lover-Poisoner (Moravian folk song)
	Ty milotské zvony pěkně vyzvňajů, lidé povidajů: Co to znamenajů?	The church bells are ringing, it's such a tuneful sound, people are wondering what those church bells portend.
5	Jedni povidajů: Půtníčkové idů, druzí povidajů: Pochovávát budů.	Some of the people say pilgrims are on their way, but other people say: they're burying a man.
10	Pochovávát budů jednej vdovy syna, co ho otrávila galanečka milá.	They're burying a man; he's a widow's young son, whose lover poisoned him, his dear beloved one.
15	Neščasná galanko, jak na pohřeb půjdeš? Neščasná galanko, jak naříkat budeš?	Oh, you wretched lover, how will you bury him? Oh, you wretched lover, how will you grieve for him?

TABULKA 12. *Milenka travička/The Lover-Poisoner*: zdrojový text a překlad

2.6.2 MILENKA TRAVIČKA: DERIVACE RÝMOVÝCH SLOV

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
	ringing	vyzvňajů	ring out [vyzvánějí]
	making	pěkně vyzvňajů	pěkně vyzvňajů [ring out beautifully]: parafrázováno jako it's such a tuneful sound [tak libozvučně znějí]

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
	around	lidé povídají	lidé povídají...?: interpretováno jako <i>people are wondering</i> [lidé přemýšlejí]
	portend	znamenají	znamenají: interpretováno jako <i>portend</i> [ohlašují]
5	say	povídají	tell [říkají]
	way	idú	are on their way [jsou na cestě]
	say	povídají	tell [říkají]
	man	(kontext)	odatek odvozený z kontextu: <i>pochovávat budú</i> : přeloženo jako <i>they're burying a man</i> [budou pohřbívat muže]
	man	(kontext)	odatek odvozený z kontextu: <i>pochovávat budú</i> : přeloženo jako <i>they're burying a man</i> [budou pohřbívat muže]
10	son	syna	son [syn]
	him	ho	him [jeho]
	one	galanečka milá	dear beloved one [galanečka milá]
	lover	galanko	lover [milenka]
	him	(kontext)	him [jeho]: vztahuje se na <i>galanka</i> .
15	lover	galanko	lover [milenka]
	him	(kontext)	him [jeho]: vztahuje se na <i>galanka</i> .

TABULKA 13. Milenka travička/*The Lover-Poisoner*: derivace rýmových slov

2.6.3 MILENKA TRAVIČKA: DALŠÍ ASPEKTY PŘESTYLIZACE A KULTURNÍ TRANSFER

Za předpokladu, že Milotice nejsou v daném kulturním kontextu zvláště významným místním jménem, je možné výraz Milotské zvony pragmaticky interpretovat v přeloženém textu jednoduše jako church bells [kostelní zvony]. Tento implicitní význam je sice zjevný již z kontextu, ale je zde důležitější než pojmenování konkrétní obce Milotice na Moravě. Ostatně již v podtitulu je řečeno, že tato píseň pochází z Moravy.

2.7 HUSLAŘ

2.7.1 HUSLAŘ: ANGLICKÝ PŘEKLAD

Huslař
(Adolf Heyduk)

Já jsem huslař přebohý,
nemám jen tu hřivnu,
a přec všudy se mi daří,
kam širákem kývnu,

The Fiddler
(Adolf Heyduk)

I am a fiddler, poor as poor.
I can but play, no more;
wherever whim may take me, though,
I prosper with my bow,

5	kam paličku poodložím, trávník pučí květem, a když slačik strunky hladí, radost letí světem.	for wherever my fiddle plays, the meadow blooms, always, and when my bow touches a string then far and wide joy takes to wing.
10	Mé píseňky polní kvítí, ono nádra zdobí, děvčátka z těch sladkých zvuků péřečka si zrobí,	My songs are flowers of the glade, on breasts proudly displayed, those charming sounds that all young girls weave into lovely posies.
15	nedbám věru o nikoho, třeba bez osochu, je v kytici dozajista plných květů trochu.	For no-one need I have a care; though they're no use to man or beast, those posies contain, certain sure, a few full blooms at least.
20	A v každičkém takém květu pohár šumné vůně, by se těšil, kdo na lásku v srdélenku stůně,	Each one contains a present; its cup of sparkling scent, to them comfort imparts who crave love in their hearts,
	by se těšil, komu slzy napadaly k líčku, pro tu milou, milučičkou naši svobodičku	it comforts those whose tears spill down their graceful face, for our free footloose state, that brings such sweet solace.

TABULKA 14. *Huslař/The Fiddler*: zdrojový text a překlad

2.7.2 HUSLAŘ: DERIVACE RÝMOVÝCH SLOV

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
1	poor	<i>přeubohý</i>	<i>poor as poor</i> [přeubohý]
2	more	(důraz)	<i>no more</i> : zdůrazněno — <i>but</i> [jen]: <i>but... no more</i> [jen... ne více]
3	though	<i>přec</i>	<i>přec</i> : interpretováno jako <i>though</i> [přesto, že, nicméně]
4	bow	(parafráze)	<i>a přec všudy se mi daří, kam širákem kývnu</i> : parafrázováno jako <i>wherever whim may take me, though, I prosper with my bow</i> [všude kam mě rozmar táhne, přece se mi daří s mým smyčcem]
5	plays	(parafráze)	<i>kam paličku poodložím</i> : parafrázováno jako <i>for wherever my fiddle plays</i> [neboť všude, kde moje housle hrají]
6	always	(kontext)	<i>always</i> [vždy]: dle kontextu (verš 5) — <i>wherever my fiddle plays</i> [všude, kde mé housle hrají], tudíž <i>vždy</i>
7	string	<i>strunky</i>	<i>strings</i> [struny]
8	wing	<i>letí</i>	<i>takes to wing</i> [vzlétá]
9	glade	<i>polní</i>	<i>glade</i> [paseka, mýtina]
10	displayed	<i>zdobí</i>	<i>displayed</i> [jsou k vidění]: v daném kontextu, konotuje krásu, zdobení

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
11	girls	děvčátka	girls [děvčátka]
12	posies	péřečka	péřečka [posies (svazečky květin)] https://www.okoun.cz/boards/cemu_v_lidovych_pisnich_nerozumime?rootId=2675295
13	care	nedbat	not to care [nedbat]
14	beast	(parafráze)	bez osochu: parafrázováno jako <i>no use to man or beast</i> [(rčení) naprosto nepoužitelný]
15	sure	dozajista	certain sure [dozajista]
16	least	trochu	trochu [a little]: parafrázováno jako <i>at least</i> [přínejmenším]
17	present	(parafráze)	A v každičkém takém květu ... <i>by se těšil, kdo...</i> : interpretováno jako <i>Each one contains a present</i> [Každý (květ) obsahuje dárek]
18	scent	vůně	scent [vůně, voňavka]
19	imparts	(parafráze)	Užívá se zde <i>modulace</i> — tj. změna perspektivy v překladu: <i>by se těšil</i> interpretováno jako <i>comfort imparts</i> [poskytuje útěchu]
20	hearts	srdělenku	hearts [srdce]
21	tears	slzy	slzy [tears]
22	state	svobodičku	svobodičku: interpretováno jako <i>footloose state</i> [volný/svobodný stav]
23	face	líčku	face [obličej]
24	solace	(parafráze)	svobodička: interpretováno jako <i>solace</i> [útěcha]

TABULKA 15. Huslař/*The Fiddler*: derivace rýmových slov

2.7.3 HUSLAŘ: DALŠÍ ASPEKTY PŘESTYLIZACE A KULTURNÍ TRANSFER

Přebásnění některých poetických frází vyžaduje vytvoření kolokačně přijatelných anglických protějšků s podobným uměleckým účinkem (*the meadow blooms* místo „trávník kvete“):

trávník pučí květem
the meadow blooms
[louka rozkvétá]

Mé píseňky polní kvítí
My songs are flowers of the glade
[Moje písně jsou květy na louce]

2.8 PÍSEŇ ČECHA

2.8.1 PÍSEŇ ČECHA: ANGLICKÝ PŘEKLAD

	Píseň Čecha (František Jaroslav Vacek-Kamenický)	The Song of a Czech ¹⁹ (František Jaroslav Vacek-Kamenický)
	Kde můj je kraj, kde má je vlast? To jméno má největší slast! Není to blud, není to klam, zemi českou za vlast že mám.	Oh where lies my dear native land? It bears the fairest name of all. There is no doubt, I'll always call Bohemia my true homeland.
5	Není země jako země, hlas přírody mluví to ke mně a srdce mé volá s plesem, v Čechách že já jen doma jsem.	Each land is its own land apart, I'm dancing for joy in my heart. Nature sings to me loud and clear: Bohemia, my home is here.
10	Zde jsem zrozen a pěstován, od matky české odchován; ta pod srdcem mě nosila, slzami lásky zrosila, zde léta jsem prožil mladosti, zde rajske jsem zažil blahosti;	Here I was born and I was bred as was my mother before me. With love in her heart she bore me; her tears of love for me were shed. My youthful years I spent right here, to me a paradise so dear.
15	protož volám polem lesem: v Čechách tu já jen doma jsem.	Bohemia, forest and field, hear my call: my true home is here.
20	Zde jsem se učil Boha znát, co dítě otcem svým ho zvat; zde můj vzděláván byl rozum a zde je můj otcovský dům. Na něj oko mé rádo patří, zde sestry mé, moji tu bratři; mě touha lásky táhne sem: u nich tu já jen doma jsem.	Here I learnt to know divine truth, to call God Father, in my youth, to know what's right and know what's wrong; here is my home, where I belong. I delight to see it once more, to join my dear siblings again. My heart always yearns to return, to be home with them as before.

TABULKA 16. *Píseň Čecha/The Song of a Czech*: zdrojový text a překlad

2.8.2 PÍSEŇ ČECHA: DERIVACE RÝMOVÝCH SLOV

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
1	land	vlast	native land [vlast]
2	all	největší slast	nej- [of all]: superlativ — fairest of all [nejkrásnější]
3	call	(parafráze)	zemi českou za vlast že mám: parafrázováno jako I'll always call Bohemia my true homeland [Vždy budu nazývat Čechy mým pravým domovem]
4	homeland	vlast	homeland [vlast]

20 A patriotic poem from the time of the Czech nineteenth century national revival

verš	rýmová slova	derivace rýmových slov	vysvětlivky
5	apart	(parafráze)	není země jako země: parafrázováno jako <i>Each land is its own land apart</i> [Každá země je unikátní]
6	heart	<i>srdce</i>	<i>heart</i> [srdce]
7	clear	(parafráze)	<i>volá s plesem</i> : parafrázováno jako <i>loud and clear</i> (slovní obrat)] [nahlas]
8	here	<i>zde</i>	<i>here</i> [zde]
9	bred	<i>pěstován</i>	<i>bred</i> [pěstován]
10	me	<i>mě</i>	<i>me</i> [mě]
11	me	<i>mě</i>	<i>me</i> [mě]
12	shed	<i>zrosila</i>	mě slzami zrosila: pragmatický protějšek v angličtině — <i>shed tears for me</i> [za mě ronila slzy]
13	here	<i>tu</i>	<i>here</i> [tady]
14	dear	(kontext)	<i>dear</i> [drahý]: <i>zažil jsem blahosti</i>
15	field	<i>pole</i>	<i>field</i> [pole]
16	here	<i>tu</i>	<i>here</i> [tady]
17	truth	(parafráze)	<i>se učil Boha znát</i> : parafrázováno jako <i>I learnt to know divine truth</i> [naučil jsem se znát boží pravdu]:
18	youth	<i>co dítě</i>	<i>in my youth</i> [v mládí]
19	wrong	(parafráze)	<i>můj vzděláván byl rozum</i> : parafrázováno jako <i>to know what's right and know what's wrong</i> [naučil jsem se rozeznat pravdu a lež]
20	belong	(parafráze)	<i>zde je můj otcovský dům</i> : parafrázováno jako <i>here is my home, where I belong</i> [zde jsem doma, sem patřím]
21	more	(kontext)	<i>once more</i> [opět]: odvozeno z kontextu (<i>mě touha lásky táhne sem</i>), je interpretováno jako těšení se na návrat k vlasti.
22	again	(kontext)	<i>again</i> [znovu]: odvozeno z kontextu (<i>joining my dear siblings again</i> [připojit se znovu k sourozencům]: <i>zde sestry mé, moji tu bratři; mě touha lásky táhne sem</i>)
23	return	(kontext)	<i>return</i> [vrátit se]: odvozeno z kontextu (<i>zde sestry mé, moji tu bratři; mě touha lásky táhne sem</i>): <i>yearns to return</i> [touží po návratu]
24	before	(kontext)	<i>before</i> [dříve]: odvozeno z kontextu (<i>zde sestry mé, moji tu bratři; mě touha lásky táhne sem</i>): <i>be home with them as before</i> [být s nimi doma, jako dříve]

TABULKA 17. *Píseň Čecha/The Song of a Czech*: derivace rýmových slov

2.8.3 PÍSEŇ ČECHA: DALŠÍ ASPEKTY PŘESTYLIZACE A KULTURNÍ TRANSFER

V případě této básně Františka Jaroslava Vacka-Kamenického je úkolem překladatele informovat čtenáře překladu o důležitém aspektu vzniku daného díla, které by jinak v dnešní době mohlo být považováno za zbytečně nacionalistické. Ve světle kulturního kontextu českého národního obrození nabývá obsah této básně — obzvláště

veršů 3–5 — na odůvodněnosti a na intenzitě, do popředí se dostává historická touha po české nezávislosti:

*Není to blud, není to klam,
zemi českou za vlast že mám.
Není země jako země,*

*There is no doubt, I'll always call
Bohemia my true homeland.
Each land is its own land apart,*

Těžko by se podařilo přímo v překladu pomocí jazykové přestylizace naznačit okolnosti vzniku básně *Píseň Čecha* v době českého národního obrození 19. století; je však na místě vysvětlivka o tomto politickém a kulturním kontextu v podobě poznámky pod čarou.

3. SHRNUÍ: PŘÍSTUP K PŘESTYLIZACI DVORÁKOVÝCH MUŽSKÝCH SBORŮ, PŘEDEVŠÍM K DERIVACI RÝMOVÝCH SLOV

Jak vyplývá z předchozího, přístup k derivaci rýmových slov a k jiným aspektům přestylizace v této studii se snaží zohlednit explicitní a implicitní kognitivní hodnoty předlohy, včetně (a to obzvlášť v případě českých a moravských lidových písní) širšího kontextu české a slovanské lidové kultury. Jde o to tyto hodnoty organicky převést — a v relevantních případech na ně anglofonní čtenáře upozornit — pomocí stylistických prostředků, včetně výmluvných narážek, parafrází a výběru příslušných lexémů.

Pro české a moravské lidové písně je charakteristický gramatický rým. V *Kalině* jsou všechny rýmy gramatické. V *Zavedeném ovčákovi*, *Úmyslu milenině* a v *Převozníčkovi* se hojně vyskytují gramatické rýmy v podobě deminutiv. V *Milence travičce* opakované, rýmující slovesné koncovky napodobují kostelní pohřební zvonění. Ani v básni Františka Jaroslava Vacka-Kamenického *Píseň Čecha* nechybí gramatické rýmy. Anglický překladatel má vždy k dispozici mnohem omezenější rýmový slovník. V každém případě, jak uvádí Jiří Levý (1998, s. 283), „se řada stejných rýmů pokládá v anglické poezii nikoliv za důkaz virtuozity, ale naopak za estetický kaz.“ V rýmových schématech přeložených textů se proto zákonitě vyskytují méně pravidelné vzory a různé typy souznění, včetně konsonance — shoda pouze koncových souhlásek — a asonance²¹– *souzvuk samohlásek jakožto básnická nebo slohová ozdoba*²². Případy konsonance v překladech jsou:

The Shepherd Beguiled stood/loud
The Lover's Resolve: bird/head
The Guelder Rose: drought/yet; endowed/indeed; fowl/all
The Ferryman: over/river; one/own; well/full; over/her; across/grass; arms/eyes;
mile/still; wail/call; around/wind

21 Zvuková shoda samohlásek v koncových slabikách veršů (např. vzal — dar, pýchy — dýky) (Slovník spisovného jazyka českého 1989: I, 55)

22 *Příruční slovník jazyka českého*, 1935–1957

OPEN ACCESS

The Lover-Poisoner: bells/toll; sound/portend; son/own/one
The Fiddler: girls/posies; care/sure; present/scent; face/solace;
The Song of a Czech: again/return

Podobné případy konsonance lze najít v poezii Emily Dickinson:

Poem 295, 1-4:

*Father — I bring thee — not myself —
 That were the little **load**—
 I bring thee the imperial heart
 I had not strength to **hold***²³

Poem 315, 9-12:

*Your Breath has time to straighten —,
 Your Brain — to bubble **cool** —,
 Deals One imperial Thunderbolt
 That scalps your naked **soul** —*²⁴

Případy asonance v překladech jsou: 1 *The Guelder Rose*: loves/love; 2. *The Shepherd Beguiled*: toe/swallow.

V každém přeloženém textu jsou dobře zastoupeny i plné rýmy:

1. *The Guelder Rose*: rose/suppose, shed/red, true/too; 2. *The Shepherd Beguiled*: day/away, proud/loud; 3. *The Lover's Resolve*: lad/glad, be/me; 4. *The Czech Diogenes*: day/anyway; 5. *Kind Ferryman*: day/way, view/true, none/gone, boat/goat, dear/fear, desist/insist, John/gone, lie/by, on/John/gone; 6. *The Lover-Poisoner*: say/way, say/day; 7. *The Fiddler*: poor/more, though/bow, plays/always, string/wing, glade/displayed, beast/least, imparts/hearts; 8. *The Song of a Czech*: all/call, apart/heart, clear/here, bred/shed, me/me, here/dear, truth/youth, wrong/belong, more/before

Strategie při derivaci rýmových slov v přeložených textech vybraných Dvořákových vokálních děl je popsána, s rozbořením všech konkrétních případů, včetně argumentů k přestylování a kulturnímu transferu při přebásnění těchto textů. O účinnosti těchto strategií a o tom, v jaké míře byla dosažena rovnost uměleckého účinku předlohy a překladu, mohou posoudit jen čtenáři sami.

²³ Dickinson (1999, s. 131)

²⁴ Dickinson (1999, s. 148)

LITERATURA

- BARTMIŃSKI, J. (2016): *Jazyk v kontextu kultury* (přel. Irena Vaňková). Praha: Karolinum.
- БРОКГАУЗ, Ф.А., ЕФРОН, И.А. (1800): *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*. Санкт-Петербург, Ефрон. <http://bibliotekar.ru/brok.htm>
- BURGHAEUSER, J. (1996): *Antonín Dvořák. Thematický katalog*. Praha: Bärenreiter Editio Supraphon.
- FILIPEC, J. a kol. (1994): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia.
- FROLCOVÁ, V. (2017): *Převozník: Komentář k písni* (nepublikované poznámky).
- LEVÝ, J. (1998): *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný
- MATHESIUS, V. (1913): O problémech českého překladatelství. *Přehled*, roč. 1913, č. 11, s. 807–808.
- MICHÁLEK, E. (1976): Jezinka. *Naše řeč*, 59, 2, s. 103–104.
- PECHAR, J. (1999): Překládání poezie. *Tvar*, 21, s. 4.
- Příruční slovník jazyka českého (1935–1957)* Praha: ČSAV, SN.
- RUMPEL, A. (2013): Kalina w aptece, w kuchni i w kulturze. *Panacea*, 1 (42), styczeń — marzec 2013, s. 10–12.
- Slovník.sk — prekladové slovníky*: <http://slovník.azet.sk>
- SUŠIL, F. (1860): *Moravské národní písně s nápěvy do textů vřaděnými*. Brno: K. Winiker.
- TESAŘ, M. (2009): *Příčiny pláče (a smíchu) v moravských národních písních Františka Sušila*. In: I. PŘIBYLOVÁ — L. UHLÍKOVÁ (eds.), *Smích a pláč*. Náměšť nad Oslavou, Měks.
- ZUDOVÁ, T. (2017): *Tělesnost v lidové písni. Perspektiva etnolingvistiky a kognitivní poetiky*. Praha: Filozofická fakulta, Univerzita Karlova. Ústav české literatury a komparatistiky (Diplomová práce)

PRIMÁRNÍ ZDROJE

- The Bible*. Authorized King James version. (1997). London & New York: Oxford University Press.
- Biblí svatá*. (1943). Londýn: Biblická společnost.
- DICKINSON, E. (1999): *The poems. Reading edition*. Ed. R. W. FRANKLIN. Cambridge, Mass. & London, England, The Belknap Press of Harvard University Press.
- ERBEN, K. J. (1925): *Jezinky: pohádka*. Praha: Hollar.
- KRATOCHVÍLOVÁ, M. (ed.) (2017): *Antonín Dvořák. Mužské sbory bez doprovodu (B 66, B72 a B 73)*. New Dvořák Edition, nepublikováno.
- KRIDL, M. (ed.) (1957): *An anthology of Polish literature*. New York: Columbia University Press.
- LEAR, E. — JACKSON, H. (ed.) (1947): *The Complete Nonsense of Edward Lear*. London: Faber & Faber.

Patrick John Corness | Coventry University | Coventry | England

ORCID ID: 0000-0002-1601-2888

patrick@corness.net

